

Stille klankkast voor buiten

René van Loenen (Hilversum, 1950) is dichter. Van 1972 tot 2010 was hij leraar Nederlands in Culemborg. Deze maand verschijnt van zijn hand *In wolken uitgesneden*, een bundel met onder meer liederen gebaseerd op gedichten en gedachten van Dietrich Bonhoeffer (*Bijten & Schipperheijn Motief*).

KERKJE VAN FRANSUM

**Bestaat nog god, kleine sarcofaag
van het geloof, even leeg
als de dorische tempels van Paestum:
hun zuilen een schuilplaats voor andere vogels
dan goden – als ik naar hem vraag?**

**Kleine mummie van steen
zonder hart, tabernakel,
zonder plaats voor een wijkaars, bescherm je
met jouw lichaam ons landschap
als bodem voor hemel? ik vraag maar.**

**Stille klankkast voor buiten, voor grutto's
in juni, het loeiende melkvee bij 't hek –
zo gesloten, een avond, ik zit in het gras
tussen jouw zerken, zo ben je het mooist:
dicht, van het uitblijvend antwoord de schrijn.**

C.O. Jellema (1936-2003), uit: *Spolia*
(Em. Querido's Uitgeverij B.V., 1997).

Ik ben een bewonderaar van het werk van C.O. Jellema. Veel van zijn gedichten raken aan het mystieke. Ze draaien vaak om de vraag: hoe breng je God ter sprake? Dat is lastig. Zo gauw je dat woord gebruikt, roep je een belemmering op. Wat Jellema nogal eens doet, is een ruimte scheppen voor het mysterie. 'Kerkje van Fransum' vind ik een van zijn beste gedichten. Het begint zo mooi aarzelend. De omzichtigheid, de schroom bijna waarmee hij God ter sprake brengt, raakt me. *Bestaat... nog... god...* De vreemde volgorde is sterk, net als de kleine letter. Als er 'Bestaat God nog?' had gestaan, zou je het gedicht meteen weggleggen. Dan was het voor mijn gevoel ineens plat, bijna banaal. Je verwacht vervolgens dat er geen enkel antwoord komt in het gedicht. Tot op zekere hoogte is dat ook zo. Maar aan het eind voel je toch iets van het mysterie. Ontzettend knap vind ik dat. De leegte van het kerkje heeft kennelijk iets te maken met het heilige, met datgene wat ons overstijgt of hoe je het ook maar noemen wilt.

Jellema gebruikt daarvoor allemaal beelden die iets met het heilige te maken hebben, met het leven en de dood. De sarcofaag, de mummie, de tabernakel, de schrijn. Quasinonchalant vraagt hij tot twee keer toe waar die beelden van het kerkje mee te maken hebben: *bescherm je met jouw lichaam ons landschap als bodem voor hemel?* Een prachtige vraag. Als niemand meer de vraag stelt naar God, verdwijnt hij helemaal. Etty Hillesum, die net als Jellema sterk beïnvloed was door de Duitse dichter Rainer Maria Rilke, gaat zelfs een stap verder. Zij zegt dat we God in bescherming moeten nemen, zodat hij in veilige handen is. In onze samenleving raakt God op de ach-

tergrond en stellen mensen de vraag naar hem steeds minder. Daardoor verdwijnt God uit beeld en uit onze beleving. Daarom is die bijna verontschuldigende opmerking van Jellema – *ik vraag maar* – heel essentieel. Je moet de vraag wel stellen, je moet ruimte scheppen waarin God aanwezig zou kunnen zijn. Maar je moet daarbij wel heel omzichtig te werk gaan. Als je te stellig bent, weet je zeker dat God verdwijnt.

Tot mijn spijt heb ik het kerkje in Fransum nog nooit gezien. Maar ik ken in Friesland wel van die oude kerkjes die hetzelfde gevoel oproepen: de ervaring dat het goed is. Dat er meer is dan alleen het zichtbare. Als ik hier in Culemborg in onze oude Barbarakerk loop, kan ik dat ook ervaren: wat ik zie, is meer dan alleen maar hout en steen. Dat roept zo'n ruimte kennelijk op. Het woord klankkast heeft Jellema heel goed gekozen. Voor mij staat het ook voor het gedicht zelf: net als een lege kerk kan poëzie – tussen de regels, in het wit – iets oproepen wat dicht bij het geheim van het leven komt. In mijn eigen vrije poëzie, die ik naast liedteksten voor de liturgie schrijf, probeer ik dat ook, maar het lukt natuurlijk lang niet altijd. Het is veel makkelijker om iets direct onder woorden te brengen, zoals vaak gebeurt in een liedtekst die mensen moeten kunnen zingen en begrijpen. Maar soms lukt het op een indirecte manier, in een beeld. Zo heb ik een gedicht gemaakt over de Berini, een brommer uit de jaren zestig waarop mijn vader reed. Dat zo'n brommer de glans van zijn chroom verliest, uit de gratie raakt en plaats maakt voor Puch en Mobylette. *Schroot keert tot schroot*. Ik heb het gedicht voor mijn vader geschreven, maar hij komt er verder niet in voor. Alleen tussen de regels is hij aanwezig." ●